

«Όλα είναι δρόμος» – γεφυρώνοντας την Επιστήμη της
Γεωπληροφορικής με τις παραδοσιακές μετακινήσεις των
Ασπροποταμιτών κατά τον 20^ο αιώνα¹

Γιάννης Θεοδωρίδης

Καθηγητής Πανεπιστημίου Πειραιώς

www.unipi.gr/faculty/ytheod

ΕΙΣΑΓΩΓΗ – ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΕΣ ΜΕΤΑΚΙΝΗΣΕΙΣ ΣΤΟΝ ΑΣΠΡΟΠΟΤΑΜΟ

Για τους Βλάχους, «όλα είναι δρόμος». Εστιάζοντας στους κτηνοτρόφους, η ζωή τους ήταν εδώ και αιώνες συνυφασμένη με τη μετακίνηση από τα πεδινά προς τα ορεινά την άνοιξη, με τον αντίστροφο δρόμο το φθινόπωρο, και αυτή η διαδρομή επαναλαμβανόταν κάθε χρόνο απaráλλακτη («... *μον' καρτερούν την άνοιξη, το Μάη, το καλοκαίρι, να βγουν οι βλάχοι στα βουνά ...*»). Αλλά και οι έμποροι, οι κατοπινοί άρχοντες και μεγάλοι ευεργέτες, είχαν έντονο το κίνητρο της μετακίνησης, από τα χωριά και τις κωμοπόλεις της ορεινής Ελλάδας στις μητροπόλεις της Ευρώπης.

Και αν για τους ορεσίβιους Ασπροποταμίτες το πιο σημαντικό γεγονός του 19^{ου} αιώνα ήταν αναμφίβολα η εμφάνιση διακρατικών συνόρων, οπότε και από την ‘απεραντοσύνη’ της Οθωμανικής αυτοκρατορίας βρέθηκαν ξαφνικά λίγες αναπνοές αρχικά εκτός και κατόπιν εντός των ορίων του Ελληνικού κράτους, ο 20^{ος} αιώνας τούς σημάδεψε ως προς τις ραγδαίες αλλαγές στον τρόπο μετακίνησής τους, οπότε και κοπιαστικές διαδρομές πολλών ημερών εξελίχθηκαν σε σύντομες μετακινήσεις λίγων ωρών.

Στη συνέχεια, παραθέτουμε κάποια χαρακτηριστικά παραδείγματα μετακινήσεων των Ασπροποταμιτών (αλλά και μη, οι οποίοι όμως ενέτασσαν τον Ασπροπόταμο στη διαδρομή τους):

¹ Εισήγηση στο 15^ο Συμπόσιο της Πανελλήνιας Ομοσπονδίας Πολιτιστικών Συλλόγων Βλάχων (ΠΟΠΣΒ), Νάουσα Ημαθίας, 6-7 Σεπτεμβρίου 2014. Θερμές ευχαριστίες στους Χρήστο Λαϊάκη και Μαρία Ταμπακιώτη-Σίμου για τις εποικοδομητικές παρατηρήσεις τους στο κείμενο. Η αρχική φράση του τίτλου είναι εμπνευσμένη από το ομότιτλο τραγούδι του Γιάννη Αγγελάκα.

Παράδειγμα 1: Οι ομάδες των κτηνοτρόφων, από τα χειμαδιά του κάμπου προς τα βλαχοχώρια. Κάθε Μάιο ξεκινούσαν οι κτηνοτρόφοι με τα κοπάδια τους από τα πεδινά που είχαν ξεχειμωνιάσει προς τα ορεινά. Όπως αναφέρει η Μ. Κλιάφα², «Μόλις έλιωναν τα χιόνια, ανάλογα με τον καιρό, γύρω στις 10 με 20 Μαΐου παίρναμε το δρόμο για το βουνό ... Ακολουθούσαμε πάντα την ίδια διαδρομή ... Πηγαίναμε αργά γιατί τα πρόβατα κουράζονταν ...». Επίσης, η Μ. Ταμπακιώτη-Σίμου³ παρουσιάζει αναλυτικά τη διαδρομή από τα πεδινά της Θεσσαλίας προς τον Ασπροπόταμο, διαδρομή η οποία κρατούσε γύρω στις 10 ημέρες με τα αντίστοιχα κονάκια για ξεκούραση, και όχι μόνο, ανθρώπων και ζώων.

Παράδειγμα 2: Τα ισνάφια / μπουλούκια των μαστόρων, από χωριό σε χωριό. Σύμφωνα με τον Ν. Μουτσόπουλο⁴, τα ισνάφια ή μπουλούκια ήταν μεταφερόμενες οικοδομικές συντεχνίες που περιφέρονταν σε Ήπειρο, Μακεδονία και αλλού, ήδη από τα πρώτα χρόνια της Τουρκοκρατίας. Ξεκινούσαν, συνήθως μετά τις αποκριές, για δουλειά που την είχε κλείσει από πριν ο πρωτομάστορας. Η αποδημία διαρκούσε συνήθως μέχρι τα μέσα Νοεμβρίου, οπότε επέστρεφαν στα χωριά. Αυτοί ήταν που έχτισαν τα γεφύρια και τις εκκλησίες, στον Ασπροπόταμο και αλλού, κατασκευές που θαυμάζουμε μέχρι σήμερα.

Παράδειγμα 3: Τα караβάνια των κираτζήδων. Οι κираτζίδες ήταν κατ' αναλογία στην εποχή τους ό,τι οι σημερινές εταιρείες μεταφορών: μετέφεραν αγαθά σε κοντινούς αλλά και μακρινούς προορισμούς, συνήθως τα εμπορικά κέντρα της Ευρώπης. Σύμφωνα με τον Α. Μπουσμπούκη⁵, οι βλαχόφωνοι αγωγιάτες / κираτζήδες εμφανίζονται ήδη από την εποχή του Βυζαντίου διασχίζοντας την Εγνατία Οδό των Ρωμαίων, την αλλιώς Calea atsea Marea, τον «Μεγάλο Δρόμο» των Βλάχων. Ξεκινούσε ένας σχηματισμός, στη διαδρομή ενσωματώνονταν και άλλοι υποσχηματισμοί που είχαν κοινό προορισμό, και το μεγάλο πια караβάνι

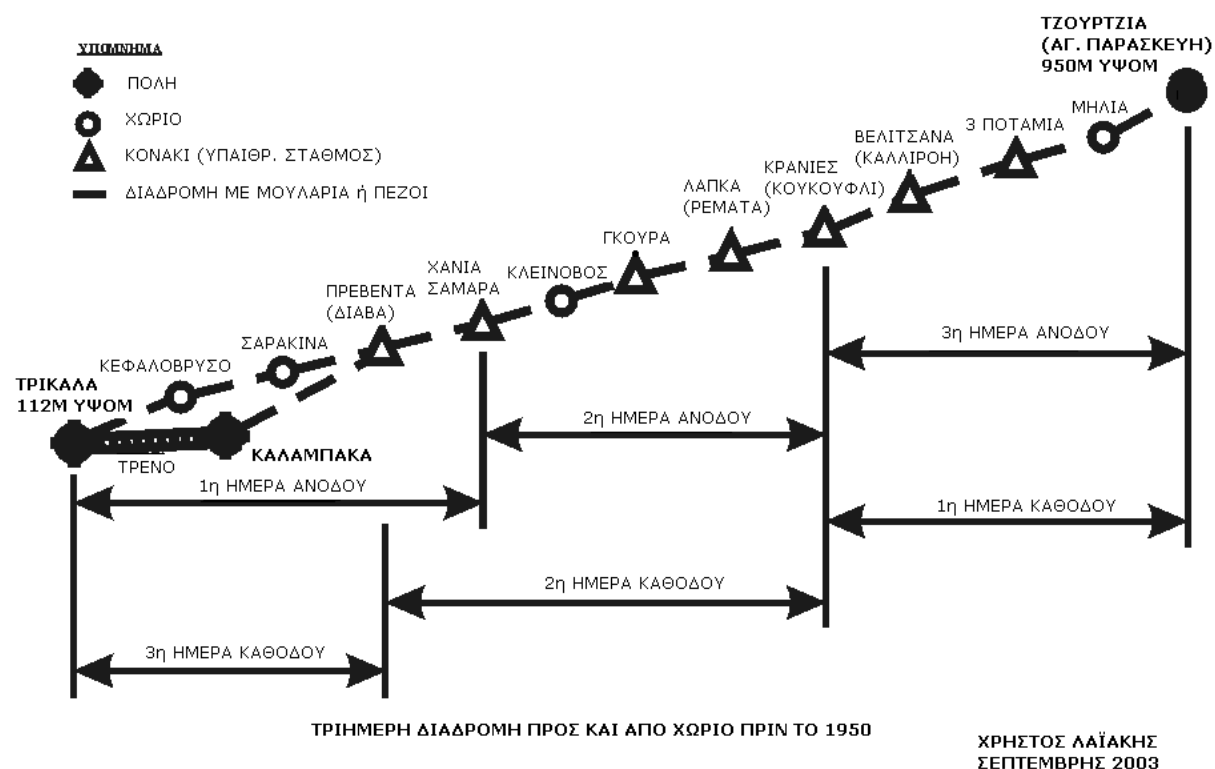
² Κλιάφα Μ. (2003) Μούλι χαιρετιμάτι ντι λα Κόρνου – Μικρό χρονικό της Κρανιάς Ασπροποτάμου. Εκδόσεις «Γένεσις», Τρίκαλα, 2003.

³ Ταμπακιώτη-Σίμου Μ. (2012) Τα κονάκια των Τζουρτζιωτών. Δρώμενο στο 28^ο Αντάμωμα των Βλάχων, Καλαμπάκα, Ιούλιος 2012. Κείμενο αναρτημένο στην ιστοσελίδα: www.tamos.gr/history.html.

⁴ Μουτσόπουλος Ν. (1976) Οι πρόδρομοι των πρώτων Ελλήνων τεχνικών επιστημόνων. Κουδαραίοι Μακεδόνες και Ηπειρώτες μαΐστορες. Εκδόσεις ΤΕΕ, Αθήνα, 1976.

⁵ Μπουσμπούκης Α. (2013) Βλάχοι – Αρμάνοι Κираτζίδες / Αγωγιάτες. Ομιλία στη Δημόσια Βιβλιοθήκη Βέροιας, Βέροια, Δεκέμβριος 2013. Κείμενο αναρτημένο στην ιστοσελίδα: www.vlahoi.net/politismos/vlahoi-kiratzides.html.

προχωρούσε με επικεφαλής τον αρχικρατζή, έναν έμπειρο και ικανό για τις δύσκολες περιστάσεις που είχαν μπροστά τους (ληστοσυμμορίες, πέρασμα ποταμιών κ.α.).

Εικόνα 1. Διαδρομή από/προς το χωριό.

Παράδειγμα 4: Οι αστικές οικογένειες, από τη μόνιμη κατοικία προς τα χωριά για παραθερισμό. «Αρχές Ιουνίου ανέβαιναν οι νοικοκυραίοι ... αυτοί έρχονταν για παραθερισμό αλλά κάθονταν στο χωριό και τέσσερους μήνες ...»⁶. Σύμφωνα με τον Η. Μακρή⁷, «Τα εν λόγω χωριά απέχουν από μεν της πόλεως των Τρικάλων 18 περίπου ώρας, από δε της Καρδίτσης 20 περίπου ώρας ... Δια την διαδρομήν της αποστάσεως αυτής καταναλίσκοντο τότε 3 περίπου εικοσιτετράωρα με δύο ή τρεις διανυκτερεύσεις και δύο γεύματα εις την ύπαιθρον, με 5 έως 6 δηλαδή 'κονάκια'». Σε κατατοπιστικό σχεδιάγραμμα που αναδημοσιεύουμε στην Εικόνα 1, ο

⁶ Κλιάφα Μ. (2003) ο.π.

⁷ Μακρής Λ. (1956) Ήθη-έθιμα και παραδόσεις της Αθαμανίας. Τρίκαλα, 1956.

Χρ. Λαϊάκης⁸ αποτυπώνει τη συγκεκριμένη διαδρομή από Τρίκαλα σε Τζούρτζια (Αγ. Παρασκευή), με μουλάρια ή πεζή, η οποία με τη σειρά της κρατούσε 3 ημέρες και περιελάμβανε 7 κονάκια (υπαίθριους σταθμούς).

Κάποιες από τις παραπάνω μετακινήσεις δεν υφίστανται πια (μαστόροι, κираτζίδες). Άλλες όμως (κτηνοτρόφοι, αστικές οικογένειες) διατηρούνται μέχρι και σήμερα, με αποκλίσεις βέβαια που προέκυψαν μέσα στον 20^ο αιώνα λόγω της κατασκευής σύγχρονων οδικών δικτύων⁹ και χωρίς την ανάγκη για κονάκια αφού ο συνολικός απαιτούμενος χρόνος έχει μειωθεί από αρκετές ημέρες σε λίγες ώρες.

ΓΕΩΠΛΗΡΟΦΟΡΙΚΗ – ΠΡΟΤΥΠΑ ΣΥΛΛΟΓΙΚΗΣ ΜΕΤΑΚΙΝΗΣΗΣ

Πώς συνδέονται όμως τα παραπάνω με την Πληροφορική και, ειδικά, με την επιστημονική περιοχή που ονομάζεται Γεωπληροφορική; Καταρχήν, πρέπει να δώσουμε έναν ορισμό: «Γεωπληροφορική είναι η θεωρία και τα εργαλεία της Πληροφορικής που αφορούν σε γεωγραφικά δεδομένα»¹⁰.

Οι μετακινήσεις που παρουσιάστηκαν προηγουμένως, σαφώς εμπεριέχουν γεωγραφικά δεδομένα και συγκεκριμένα πληροφορίες για το χώρο αλλά και το χρόνο. Η μελέτη τους εντάσσεται έτσι στην υποπεριοχή της Γεωπληροφορικής που ονομάζεται «Διαχείριση και Εξερεύνηση της Γεωπληροφορίας που αφορά σε Κίνηση» (Mobility Data Management and Exploration)¹¹. Ειδικότερα, η κίνηση των αντικειμένων – ανθρώπων, ζώων, οχημάτων κλπ. – στο χώρο μοντελοποιείται ως μια ακολουθία ζευγών καταγραφών <χωρική θέση, χρονική στιγμή>, που σημαίνει ότι το αντικείμενο βρισκόταν στη συγκεκριμένη θέση κατά τη συγκεκριμένη στιγμή¹². Αυτή

⁸ Λαϊάκης Χ. (2003) Τριήμερη διαδρομή προς και από χωριό πριν το 1950. Σχεδιάγραμμα αναρτημένο στην ιστοσελίδα: www.tamos.gr/history.html.

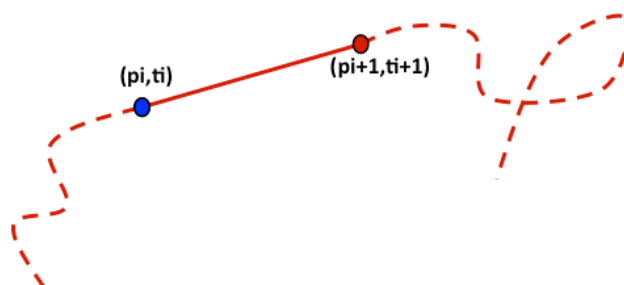
⁹ «Το καλοκαίρι του 1938 το όνειρο των Ασπροποταμιτών για οδική σύνδεση των χωριών τους με την πόλη [τα Τρίκαλα] αρχίζει να πραγματοποιείται» Κλιάφα Μ. (2003) ο.π.

¹⁰ Longley P.A., Goodchild M.F., Maguire D.J., Rhind D.W. (2005) Geographic Information Systems and Science, 2nd edition. Wiley, New York, 2005.

¹¹ Pelekis N., Theodoridis Y. (2014) Mobility Data Management and Exploration. Springer, New York, 2014.

¹² Οι όροι «χωρική θέση» και «χρονική στιγμή» αντιμετωπίζονται στη βιβλιογραφία με την ευρεία έννοια, καθώς η ακρίβεια ανάλυσης του χώρου και του χρόνου σχετίζεται με την εκάστοτε εφαρμογή: η «θέση» μπορεί να είναι αποτυπωμένη με ακρίβεια μέτρου ή να αφορά σε μια ολόκληρη περιοχή ενώ η «στιγμή» μπορεί να αναπαριστά ακρίβεια δευτερολέπτου ή ένα μεγάλο διάστημα πολλών ημερών.

η ακολουθία ονομάζεται «τροχιά κινούμενου αντικειμένου» (moving object trajectory) και ένα παράδειγμα τροχιάς εμφανίζεται στην Εικόνα 2.

Εικόνα 2. Τροχιά κινούμενου αντικειμένου: μια ακολουθία ζευγών (p, t) , όπου p δηλώνει χωρική θέση και t δηλώνει χρονική στιγμή.

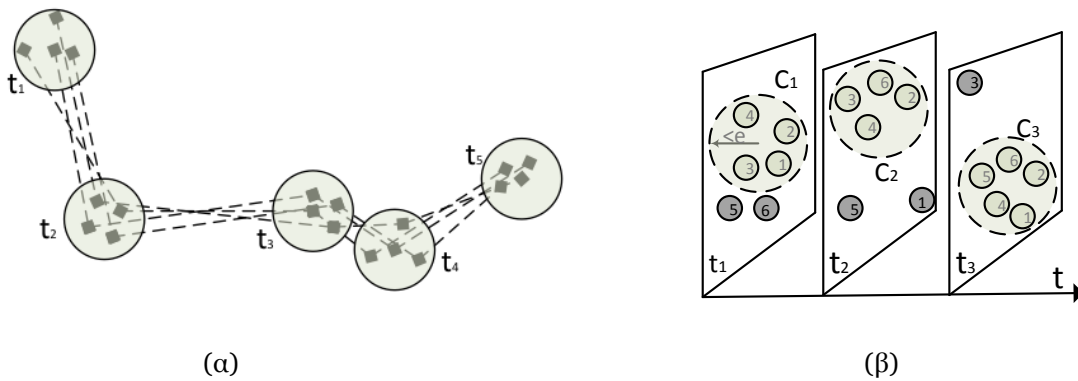
Επειδή οι καταγραφές της κίνησης γίνονται είτε χειρωνακτικά (π.χ. με ημερολόγια που τηρούνται για το σκοπό αυτό) είτε με ειδικό εξοπλισμό (π.χ. με συσκευές GPS – Global Positioning System – που είναι ενσωματωμένες στα κινούμενα αντικείμενα), δεν μπορεί παρά να είναι διακριτές. Αυτό πρακτικά σημαίνει ότι μεταξύ δύο καταγεγραμμένων διαδοχικών χρονικών στιγμών t_i, t_{i+1} (που μπορεί να απέχουν χρονικά από λίγα δευτερόλεπτα έως πολλές ημέρες, ανάλογα με την εφαρμογή), μόνο υποθέσεις μπορούμε να κάνουμε για το πού ακριβώς βρισκόταν το αντικείμενο. Αυτό είναι και το νόημα του ευθύγραμμου τμήματος μεταξύ των δύο καταγραφών στην Εικόνα 2: υπονοεί γραμμική παρεμβολή, η οποία είναι η πιο προφανής υπόθεση που κάνουμε αν δεν διαθέτουμε επιπλέον γνώση για τη συγκεκριμένη κίνηση (ως φυσική έννοια, η γραμμική παρεμβολή σημαίνει ότι το αντικείμενο εκτέλεσε ευθύγραμμη ομαλή κίνηση μεταξύ των δύο χρονικών στιγμών).

Στη Γεωπληροφορική, ένα σύνολο από τέτοιες τροχιές συνήθως μελετάται ως προς το εάν περιλαμβάνει ομάδες τροχιών που ακολουθούν παρόμοια κίνηση (χωρικά ή χωρο-χρονικά), εάν περιλαμβάνει τροχιές που δεν μοιάζουν με τις υπόλοιπες (ακραίες περιπτώσεις ή ‘θόρυβος’), εάν υπάρχει περιοδικότητα στην κίνηση, κ.ο.κ. Επανερχόμενοι στα πραγματικά παραδείγματα που προαναφέραμε, είναι φανερό ότι πέρα από την πληροφορία σχετικά με το χώρο και το χρόνο, αυτά εμπεριέχουν και την έννοια της περιοδικότητας της εμφάνισης (κάθε άνοιξη, κάθε φθινόπωρο, κ.ο.κ.).

Η ύπαρξη αυτών των χαρακτηριστικών καθιστά τα ανωτέρω παραδείγματα τυπικά αυτών που στη βιβλιογραφία της Γεωπληροφορικής ονομάζουμε «πρότυπα

συλλογικής μετακίνησης» (collective mobility patterns). Ας δούμε κάποια τέτοια πρότυπα, όπως ορίζονται στη βιβλιογραφία¹³:

«**κοπάδι**» (flock): ένας ομοιογενής πληθυσμός ατόμων, τα οποία κινούνται σε κοντινή απόσταση μεταξύ τους για διαδοχικές χρονικές στιγμές. Ένα παράδειγμα απεικονίζεται στην Εικόνα 3(α) όπου έχουμε ένα ομοιογενή πληθυσμό 4 ατόμων (οι 4 κουκίδες στο σχήμα) να κινούνται μαζί για 5 χρονικές στιγμές, $t_1 \dots t_5$.

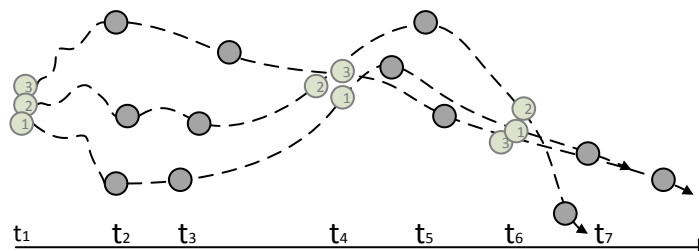
Εικόνα 3. Παραδείγματα προτύπων συλλογικής μετακίνησης: (α) ένα «κοπάδι», αποτελούμενο από ένα ομοιογενή πληθυσμό 4 ατόμων, (β) ένα «κινούμενο σύμπλεγμα», αποτελούμενο από ένα μη ομοιογενή πληθυσμό, τουλάχιστον 4 ατόμων, όπου από τη μια στην άλλη χρονική στιγμή 3 άτομα είναι τα ίδια.

«**κινούμενο σύμπλεγμα**» (moving cluster): ένας, όχι κατ' ανάγκη ομοιογενής, πληθυσμός ατόμων, τα οποία κινούνται σε κοντινή απόσταση μεταξύ τους για διαδοχικές χρονικές στιγμές. Η διαφορά σε σχέση με το «κοπάδι» είναι ότι δεν απαιτείται ομοιογένεια του πληθυσμού. Από την άλλη, αυτό που απαιτείται είναι ότι κάθε χρονική στιγμή σε σχέση με την προηγούμενη, ένας επαρκής πληθυσμός παραμένει ίδιος. Ένα παράδειγμα απεικονίζεται στην Εικόνα 3(β) όπου έχουμε ένα πληθυσμό 3-4 ατόμων να κινούνται μαζί για 3 χρονικές στιγμές, $t_1 \dots t_3$ (συγκεκριμένα, τα άτομα υπ. αρ. 2, 3, 4 μεταξύ $t_1 - t_2$ και τα άτομα υπ. αρ. 2, 4, 6 μεταξύ $t_2 - t_3$). Με άλλα λόγια, κάποια άτομα μπορούν να μπαίνουν στο ή να βγαίνουν από το σύμπλεγμα, το οποίο παρόλα αυτά διατηρείται όσο υπάρχει ένας ικανός 'πυρήνας' ατόμων.

¹³ Ο αγγλικός όρος στην παρένθεση είναι ο επίσημα καθιερωμένος στη διεθνή βιβλιογραφία. Για τις ανάγκες του κειμένου, γίνεται μια προσπάθεια απόδοσης του όρου στα ελληνικά. Τα σχήματα στις Εικόνες 3-5 προέρχονται από το Pelekis N., Theodoridis Y. (2014) ό.π.

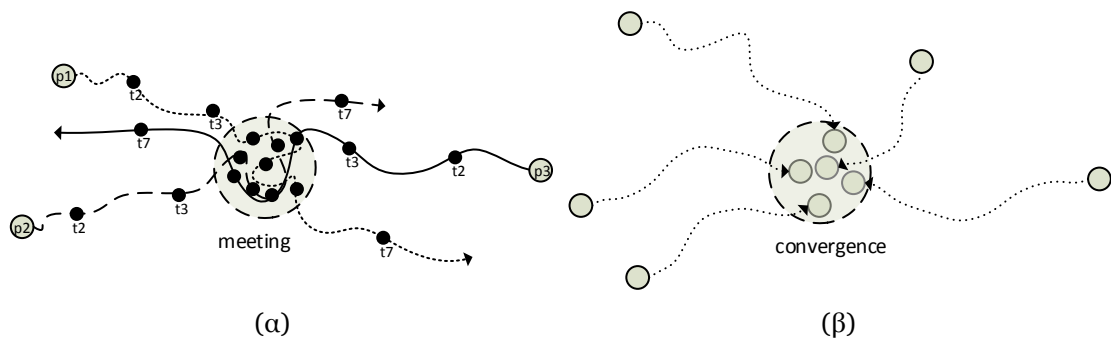
«**οδηγητής / ακόλουθος**» (leader / follower): σε ένα «κοπάδι» ή «κινούμενο σύμπλεγμα» ενδέχεται να υπάρχει ένα άτομο το οποίο να βρίσκεται πάντοτε μπροστά από τα υπόλοιπα της ομάδας, οπότε αυτό ονομάζεται «οδηγητής». Αντίστοιχα, εάν ένα αντικείμενο βρίσκεται πάντοτε πίσω από τα υπόλοιπα της ομάδας, αυτό ονομάζεται «ακόλουθος». Για παράδειγμα, μελετώντας την Εικόνα 3(α) δεν προκύπτει η ύπαρξη «οδηγητή» ή «ακόλουθου» καθώς φαίνεται ότι εναλλάσσονται τα άτομα στη μεταξύ τους σειρά.

«**σύναξη**» (swarm): ένας ομοιογενής πληθυσμός ατόμων, τα οποία κινούνται σε κοντινή απόσταση μεταξύ τους για μη διαδοχικές χρονικές στιγμές. Η διαφορά σε σχέση με το «κοπάδι» είναι ότι οι χρονικές στιγμές δεν απαιτείται να είναι διαδοχικές. Με άλλα λόγια, αρκεί, από καιρό σε καιρό, να 'συναντιώνται' τα ίδια άτομα (και ας ακολουθούν στο ενδιάμεσο διαφορετικές πορείες). Ένα παράδειγμα απεικονίζεται στην Εικόνα 4 όπου έχουμε ένα πληθυσμό 3 ατόμων, τα οποία βρίσκονται μαζί στις (μη διαδοχικές) χρονικές στιγμές t_1 , t_4 και t_6 .

Εικόνα 4. Παραδείγματα προτύπων συλλογικής μετακίνησης (συν.): μία «σύναξη», αποτελούμενη από ένα ομοιογενή πληθυσμό 3 ατόμων.

«**συνάντηση / σύγκλιση**» (meeting / convergence): καθώς η κίνηση των ατόμων μπορεί να διασταυρωθεί σε κάποια τοποθεσία, εμφανίζεται το πρότυπο της «συνάντησης», όπου κάποια άτομα στο ενδιάμεσο της διαδρομής τους συναντιώνται κάπου, βλ. Εικόνα 5(α). Αν η συνάντηση δεν είναι στο ενδιάμεσο αλλά στο τέλος της διαδρομής, τότε αυτή η ειδική περίπτωση συνάντησης ονομάζεται «σύγκλιση», βλ. Εικόνα 5(β).

Εικόνα 5. Παραδείγματα προτύπων συλλογικής μετακίνησης (συν.): (α) μία «συνάντηση» 3 ατόμων, (β) μία «σύγκλιση» 5 ατόμων.

ΓΕΦΥΡΩΝΟΝΤΑΣ ΤΑ ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΑ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ ΜΕ ΠΡΟΤΥΠΑ ΜΕΤΑΚΙΝΗΣΗΣ

Είναι φανερό ότι οι μετακινήσεις που παρουσιάστηκαν στην αρχή του κειμένου μπορούν να αντιστοιχηθούν σε πρότυπα συλλογικής μετακίνησης, όπως ορίστηκαν παραπάνω. Στον Πίνακα 1, επιχειρούμε μια τέτοια αντιστοίχιση.

Πίνακας 1. Αντιστοίχιση παραδειγμάτων παραδοσιακής μετακίνησης με τα αντίστοιχα πρότυπα συλλογικής μετακίνησης της Γεωπληροφορικής.

Πρότυπα Παραδείγματα	«κοπάδι»	«κινούμενο σύμπλεγμα»	«σύναξη»	«οδηγητής» / «ακόλουθος»	«συνάντηση» / «σύγκλιση»
1 – ομάδες κτηνοτρόφων	✓	✓			✓
2 – μπουλούκια μαστόρων	✓				
3 – караβάνια κираτζήδων	✓	✓		✓	✓
4 – αστικές οικογένειες	✓	✓	✓	✓	✓

Πράγματι, η μετακίνηση των κτηνοτρόφων, των μαστόρων, των κираτζήδων ακολουθούσε τη λογική του «κοπαδιού», όπου μια συμπαγής ομάδα ανθρώπων και ζώων κινούνταν μαζί από την αρχή έως το τέλος της διαδρομής. Ειδικά στους κτηνοτρόφους και τους μαστόρους, μπορούμε να αναγνωρίσουμε και το πρότυπο του «κινούμενου συμπλέγματος» καθώς στην πορεία της κίνησης έμπαιναν ή/και έβγαιναν κάποια άτομα, κάτι όμως που μάλλον δεν ίσχυε για τους μαστόρους. Επιπλέον, οι κираτζήδες είχαν και τον αρχικираτζή που οδηγούσε το караβάνι, άρα

μπορούμε να εντοπίσουμε το πρότυπο του «οδηγητή»¹⁴. Όσο για τις μετακινήσεις των αστών στα χωριά για παραθερισμό, αυτές ακολουθούν τη λογική της «σύναξης» καθώς συναντιούνται μαζί σε ένα συγκεκριμένο χώρο και χρόνο ενώ στο ενδιάμεσο ακολουθούν τελείως διαφορετικές κινήσεις ενώ αν εστιάσουμε μόνο στη μετακίνηση των 3 ημερών από την πόλη στο χωριό, τότε ακολουθούν τις ιδιότητες του караβανιού¹⁵. Τέλος, όλες σχεδόν οι μετακινήσεις (με την εξαίρεση, ενδεχομένως, των μαστόρων) περιλαμβάνουν και πρότυπα «συνάντησης» ή «σύγκλισης».

ΣΥΝΟΨΗ

Συνοψίζοντας, οι ενθυμήσεις των Ασπροποταμιτών για τους τρόπους που μετακινούνταν οι ίδιοι αλλά και ο περίγυρός τους κατά τις προηγούμενες δεκαετίες αποτελούν χαρακτηριστικά και πολύ ενδιαφέροντα παραδείγματα προτύπων συλλογικής μετακίνησης, όπως αυτά ορίζονται και μελετώνται στην Επιστήμη της Γεωπληροφορικής. Κι αν τα μέσα (και άρα ο χρόνος) μετακίνησης εξελίχθηκαν, τα κομβικά σημεία προσπέλασης στην περιοχή του Ασπροποτάμου παραμένουν διαχρονικά¹⁶: (α) Χαλίκι, προς βορρά και Εγνατία Οδό, (β) Μονή Γαλακτοτροφούσας – Γεφύρι Μίχου, προς δύση μέσω αυχένα Μπάρου, (γ) Τρία Ποτάμια, τρίστρατο – κάθοδος προς πεδινή Θεσσαλία μέσω αυχένα Κιάτρα Μπροάστα, (δ) Γέφυρα Αλεξίου, προς Ελάτη και Περτούλι, (ε) Γεφύρι Μεσοχώρας /

¹⁴ Αλλά ισχύει και το αντίθετο, στα караβάνια που μετέφεραν τις οικογένειες πάνω στο χωριό (βλ. Παράδειγμα 4): «*Το караβάνι ακολουθεί τελευταίος ο κυρατζής, για να μπορεί σε κάθε στιγμή να ελέγχει τα ζώα, πάντοτε δε πεζός για λόγους οικονομίας ...*» Αλεξίου Δ. (1998) Η Λίπιντζα Ασπροποτάμου. Πολιτιστικός Σύλλογος Ανθούσης, 1998.

¹⁵ «*[για την Πολυθέα] η πορεία που ακολουθούσαν τα караβάνια των κατοίκων, όταν την Άνοιξη ανέβαιναν από τον κάμπο στα βουνά, ήταν η ακόλουθη: Ξεκινούσαν πριν από το μεσημέρι από τα Τρικάλα ... έφταναν το βράδυ στα Χάνια Σαμαρά, όπου και διανυκτέρευαν. Υπήρχε όμως και άλλο ένα δρομολόγιο, ... περνούσε από τη Σαρακίνα και έπειτα από τη Διάβα (Πρεβέντα), όπου τα δύο δρομολόγια συνενώνονταν ... Για την Κρανιά ακολουθούσαν το ίδιο δρομολόγιο, ενώ για τα άλλα χωριά του Ασπροποτάμου διαφορετικό δρομολόγιο ... Για Δολιανά και Καλλιρρόη ... Για τη Τζούρτζα ... Για το Γαρδίκι ...*» Μαλαβάκης Ν. (1995) Πολυθέα Ασπροποτάμου. Αθήνα, 1995.

¹⁶ Πίκουλας Γ. (2007) Διασχίζοντας την Πίνδο: οι διαβάσεις στον Ασπροπόταμο. Πρακτικά 9^{ου} Συμποσίου της ΠΟΠΣΒ, Ασπροπόταμος Τρικάλων, Μάιος 2007. Κείμενο αναρτημένο στην ιστοσελίδα: www.vlahoi.net/periigiseis/diasxizontas-tin-pindo.html.

Βιτσιώστας ή Κόκου Χατζηπέτρου και (στ) Γέφυρα Κοράκου, με τα δύο τελευταία να αποτελούσαν τα μοναδικά περάσματα του ποταμού ήδη από την αρχαιότητα.

Κλείνοντας, για να εμπλουτιστεί αυτή η έρευνα – πρακτικά για να επεκταθεί τόσο σε γραμμές όσο και σε στήλες ο Πίνακας 1 παραπάνω – μελλοντικός στόχος είναι η καταγραφή και άλλων ενδεικτικών μετακινήσεων (και η αντιστοίχισή τους με πρότυπα της Γεωπληροφορικής)¹⁷. Αυτό μπορεί να επιτευχθεί αφενός πηγαίνοντας πίσω στο χρόνο με μελέτη των πηγών¹⁸ και αφετέρου καταγράφοντας πρωτογενώς οι ίδιοι σύγχρονες μετακινήσεις με χρήση της νέας τεχνολογίας¹⁹.

Γιατί, ως γνωστόν, «όλα είναι δρόμος» ...

¹⁷ Για παράδειγμα, τα μοναστήρια του Ασπροποτάμου δεν ήταν απλά τόποι θρησκευτικής λατρείας και περισυλλογής αλλά χρησίμευαν και ως τόποι «συνάντησης» για τους οδοιπόρους ή «σύγκλισης» για τους προσκυνητές.

¹⁸ Κουκούδης Α. Οι Μητροπόλεις και η Διασπορά των Βλάχων. Σειρά: Μελέτες για τους Βλάχους. Εκδόσεις Ζήτρος, Θεσσαλονίκη, 2000.

¹⁹ Θεοδωρίδης Γ., Μαυρομάτη Β. (2007) Ο Περιηγητής του 21^{ου} αιώνα και οι σύγχρονοι Αστρολάβοι. Πρακτικά 9^{ου} Συμποσίου της ΠΟΠΣΒ, Ασπροπόταμος Τρικάλων, Μάιος 2007. Κείμενο αναρτημένο στην ιστοσελίδα: www.tamos.gr/symposio.html.